

(SZINOPSZIS, AZAZ RÖVID ÖSSZEFOGLALÓ)

Nehezen álljuk meg – mi, túlélő olvasók –, hogy a nagy (és a hozzánk közel álló) írók utolsó műveiben ne keressünk olyan „szövegen túli” jelentést, titkot, amire ráfoghatnánk: itt már a túlvilág üzen. Hajlamosak vagyunk tehát arra, hogy elhiggyük: a sors nemcsak az életeket, hanem az életműveket is lekerekíti, valamiféle „teljességgé” varázsolja, s így a halálra készülő író nem több és nem más, mint félig tudatos, félig öntudatlan hírhozója olyan tartományoknak, ahonnan „nem tér meg utazó”. Ha szépek is ezek a mitologizált „öszikék”, a valóság többnyire egyszerűbb, természetesebb és éppen ezért megrendítőbb. A halál jövele nemcsak kéretlen, hanem többnyire váratlan is. Hiszen van-e például nagyobb alkotói sorsdráma, mint az, hogy akkor találunk rá arra a műformára (akkor talál ránk az a művészi ötlet), amivel összegezni tudunk mindent, amivel életünk és korunk megajándékoz-megver, amikor már rövidre van szabva az alkotói idő? Amikor sejthetjük, hogy – a búcsúzó Bartók szavaival – alighanem „teli bőrönddel kell elmennünk”...

De magam se állom meg, hogy Szepesi Attila utolsó vers közleményének mottóját (Életünk, 2017. április) ne olvassam el újra meg újra, hogy ne lássak benne mélyebb jelentést, valamit, ami nemcsak a versekre vonatkozik, mintegy kései és szemérmes ars poétikát, hanem egész életére, ide értve a halált is. T. S. Eliottól való az idézet: „Hogy odaérj, ahol vagy, hogy elszabadulj / onnan, ahol nem vagy, olyan úton / kell járnod, ahol nincsen elragadtatás.” Nem akarok terhelni senkit megfejtségi kísérletimmel (odáig, hogy végül már lassan nekikészülődöm a nagy angol költő gigantikus életműve átolvasásának, hátha az eredeti segít eligazodni) – továbbfut a szemem a versciklus (Prelúdium és fuga – barbár szonettek) első soraira: „Mesélték, beregszászi ablakunkon be- / bekukucskált a sanda kaszás, de / odébbállt, nem kellett nekik.” Mi ez most? Egy életrajzi versfolyamat alkalmi darabja, afféle rímtelenné torzított Szabó Lőrinc-i Tücsökmű? És előveszem a legelső könyvét, még 1970-ből. Itt van egy? „című” vers. Azzal a kérdéssel kezdődik, amit minden lírikus (és minden ember?) előbb-utóbb feltesz magának: „Ki vagyok én?” És minden válasz önarckép, a fiatalbakknál gyakran habzó vallomás, nagyhangú igénybejelentés. Szepesi Attila nem válaszol, hanem folytatja a sort, a strófát, „ezzel” és „így” beszél magáról: „... Hullámra hullám, / zuhog a hordalékhabos folyó. / Szelek támadnak szelek múltán, / füvek igénykeznek a hó alól.”

Egy élet és egy nagyszabású költői életmű zárójelei ezek az idézetek. Harmincvahány kötet, hetvenöt esztendő. A vers nála nem arra alkalom és eszköz, hogy élményekről számoljon be, hogy eseményeket szedjen rímelő sorokba, vagy hogy vélekedéseit hangoztassa a világ dolgairól, hanem olyan bizonyágtétel, amit általában nem a költőktől, hanem a magányukba zárkózó gondolkodóktól és a szavak helyett

képekkel vagy hangokkal élő művészekről tapasztalunk: az élet helyett a létezésről kell tanúskodni. Nem kimondva, hanem sejtetve, az olvasó érzékenységet is bevonva a közös lelki kalandba. Minél kevesebb legyen tehát a szó, ott találkozzon a vers az olvasóval a csönd határán. Ne tévesszen meg ez a sok Szepesi-vers senkit, se a nyelvbravúrok tömkelege: nála a létezésről való beszéd mindannak a megszólítása, ami nem tud beszélni, ami némaságával provokálja a szemlélőt, a létezés ideiglenes vendégét, az embert. Mik ezek? A természet, a nyomaiban élő múlt, a művészet – ezeket kell úgy a versbe hívni, hogy az emberi létezés alapképletei és a transzcendencia sejtelmei megnyilvánulhassanak. Elég csak egy hivatkozáslistához, Szepesi utalási hálójának vázlatához hozzáfogni: Weöres Sándor, Haydn, Henoch, Gulácsy Lajos, Arany János, Meteora, Hokusai: 21 pillantás a Fudzsiamára, Jakob Böhme, Atlantisz, Hamvas Béla, gombák, Vízöntő kor, Upanishadok, a budavári szobortöredékek, madarak, Önarckép Buddha-szoborral, farsangi maszkok... – ezek mind verstémák, és „mindegyik” úgy beszél a költőről meg rólunk, hogy az olvasás közben be kell járnunk azt az utat, amit a költő titokzatos utalásai kijelölnek. „Jobb így jeltelen megmaradni” – írta le harminc éve az általa vállalt költő szerepről. Az a valaki írta ezt, akinek verseiben a világ merőben jelek halmazza, jeleké, amik jelzésként fordulnak felénk. „... egy semleges képet olyan erővel kell feltölteni, hogy az váratlanul saját belső csöndjébe kényszerítse a szemlélőt és kiváلتsa belőle a megvilágosodás élményét” – írja egy régi három soros japán versről, még a régi (az igazi) Mozdó Világban.

És most? Szepesinél a nagy költői fordulatot nem a halál ihlette, hanem az évtizedek tanulságait harmóniába tisztázó élet. Az „élet” Szepesinél korábban szinte kizárólag prózában „jutott szóhoz”. Drámai tárcanovellákban, emlékkrajzokban a poklos gyermekkor Kárpátalján a világháború végén, családja szétszórátása, a pesti szegénység, a mindennapok túlélési kényszerei, 1956, a természetjárás, az utazások. Most – pár éve – talált rá arra a versformára, amiben összegezni tudta a létezésről felgyűlt tudását mindazzal az emberi tapasztalattal, ami eddig nem kívánczolt versebe. Kitalált egy versformát, amit „barbár szonetteknek” nevezett, (tizennégy soros, rímtelen, gondolatritmussal rendezett „szövegepipizód”), ahol tehát együtt és egyben az élet és a lét. Az élet képeinek érzéki realitása harmóniában a létezés emberen túli emelkedettségével. Az életmű lényegét összegezi és új poétikai dimenziókba emeli utolsó három barbár szonett-kötete. Egy döbbenetes keménységű nemzeti – és végtelenül személyes hangú – eposz íródik bennük, ezeknek az egymás mellé került, egymásnak válaszoló verseknek a százaiban. És ott vannak, amik még nem jelentek meg. És ott, amik nem készültek el. Ott – hol?

*

Könyvespolcomon évtizedek óta nem leli helyét egy megkövesedett pecsétviasz gomba. Attila szedte föl és adta a kezembe, amikor egy néptelen pilisi hegyoldalban bókászunk. Most nyugóhelyére lel az Sz betűnél. Ott is egy piros borítójú könyv fölött: egy kézirat Szepesi-kötet, amit nekem írt és rajzolt 1983 karácsonyára. Se akkor, se ma nem tudom, mivel szolgáltam rá... Miféle barátság is volt a miénk? Soha már meg nem tudom, csak az biztos, hogy mély, lélekalakító. (Effele szót ő le nem írt volna.) Évekig egy utca két

végén laktunk, ő a „Drégyelyvár”, én az „Árvavár” sarkán, olykor erre sétáltak Edittel, soha be nem csöngettek... És persze ő adta el nekem mint Múzeum körüti antikvárius a Régi Magyar Költők Tárát – én meg (előbb, előbb!) benyomtam harmadiknak a Nemzeti Sport (nekem mindörökre Népsport) tárcaversenyén, második Esterházy... Dolgoztunk többször is ugyanegy munkahelyen; dolgozott gépirónő édesanyámmal ugyanannál a lapnál a New York palotában (még mostanában is Iluskának nevezi, azaz: nevezte, ha szóba kerül, -t)... Megjártuk Csiksomlyót... Az utolsó magyar költő volt, aki csak a kézírásban hitt, s aki minden ünnepen üdvözlőlapot küldött, beszédes képekkel – nekem a radstadti és gölnicbányai származékának – Trencsén, Nagytótlak, Köpcsény, Vargyas, Nagyszében régi fotográfiájával; a zeykfalvai templomhoz kis jegyzet a katolikustól a protestánsnak: „ezt nem oroztátok el”... És eszembe jut: „Olvassunk Szepesi Attilát. És emeljük meg kalapunkat a Nagy Csönd előtt” – ezt bizony Esterházy Péter írta, igaz, hogy ezer évvel ezelőtt... amikor még mindenki ugyanúgy, majdnem...; De a felszólítás ebben a most ránkzuhant és végleges csöndben, most lett igazán érvényes... Utolsó találkozásunk a „moszkván”, szeptember végén, még nyíltak a völgyben, valami piacról jött, nézegette a zöldségeket, volt egy mozdulata: bal keze hüvelyk és középső ujjával megigazította a szemüvegét, aztán ugyanezzel a csöndes lendülettel végigsimított a szakállán... Karcsi Bátyó – mindig így kezdte a levelét, most is valamikor március elején, hogy a hónap utolsó napján...

jöttek előre, botolva a kordiba, s a dala pofájára,
 nydnyujla fitapostás, levár-zivár launha lezduydt,
 kancsi babócsa zöldbe-fehébe fülig bagyulálva,
 csak jönnögettek, amíg egy-két szigoni hecsuszó és
 köd borította szemük, vibrálva lilába-fehébe...
 Most beddel zora így állt: jobb kápostva Band, bal
 jékhöz Peter, s közhöz két szigoni ör: Horváth és Har-
 sányi – ki most itt volna göcögni a pályán?
 Fut Vöri, csont mussitál, elomolna a fíber a datyán,
 míg a Kardla fardla dühödt-harsányan előbe
 fünge ritéz Harsányi, ki közzelbörna utóda,
 s paltra hirtre el a Fradi-utbat két deli-déleg
 lila-fehér hős, laseti-levante, tillei-Atti
 szontolna csizzolója s környuzacsis telilője...
 S halfor! Póth András, pass és gól tika-Andója:
 negyvansól a seabit ki a vünlibe vágta segyetlen;
 hogy zanyitott a Zapus, majd dött el a laszi relettál,
 mint rit a földre levág-leleper szigoniam az orván.
 S fűnbost-húva ki megirratott zöl zöld nyuszipistát:
 Vörös Ernő, a délceg, a sárga lapot ki leggyintve

Költés a század végén

itt éltem fiatalosra és vacogva
személtől szemelgettem szavaim
az idét néztem valakiben és
és éjszakaútként hallgattam zenét
még tudtam hogy a fés bitneműs
s a Szaturnusz-osillag fénye az élen

papira-gömpörtelt vibráló gyehalcing
ha szelvény is jó volt játszani
futó napokkal szavat légi
veivel magusba-soppantó
arcokkal - hitem mind a magaméval
s hogy zenében is hallós évet

hogy szelit valami az éjszakaútól
arbitri aralan nérem beszél
elmondja általam mit zenéi más
nem fűrés hangadt alkinnistaként
magát titokban összeadva
kület szavattal mit régi földiansós

EGY UTAMARO-KÉPRE

hűlt kemény ömly botlis
varjúszarvok feltögnar
arcon át apadt medelvar
tűi söröz hdnytorognar

•
Ez a fiú ül a völgyben
szanaga lesi órids
rét a lombon hullám-ömly
habok mélyen lombzúgás

•
honnam jöbél hova indulsz
és a kővet kérdezi
emberállat földre-görbed
szenteszóra maradjai

•
múltból válna elevenné
szellemé qvilana
de csak zúg a lomb a szélben
fuvoldán az éjszaka

